

Clevinger mindent tudott a háborúról, kivéve azt, hogy miért kell meghalnia Yossariannak, míg Snark tizedes életben maradhat, vagy miért kell meghalnia Snark tizedesnek, míg Yossarian életben maradhat. Alávaló, mocskos háború volt ez, és Yossarian egész jól el tudott volna éldegélni nélküle – örökre talán. Honfitársainak csupán kis töredéke áldozná életét a győzelemért, és egyáltalán nem tartott rá igényt, hogy őt ezek közé számítsák. Halni vagy nem halni, ez volt itt a kérdés, és Clevinger megnyomorodott a próbálkozásban, hogy választ találjon rá. A történelem nem követelte Yossarian korai vesztét, az igazság beteljesülhetett anélkül, a haladás nem azon múlt, nem függött tőle a győzelem. Hogy emberek haljanak meg, azt a szükség kívánta, de hogy ki haljon meg, azt a körülmények diktálták, és Yossarian mindennek inkább lett volna hajlandó áldozatul esni, mint épp a körülményeknek. De ilyen a háború. Mentségére csak azt tudta felhozni, hogy jót hozott, és hogy kiszabadította a gyerekeket a szülőik áldatlan befolyása alól.

Clevinger azért tudott olyan sokat, mert Clevinger tört szívű, sápadt arcú zseni volt. Hórihorgas, esetlen, lázas, fénylő szemű szellem volt. A harvardi főiskolán csaknem minden tudományos ösztöndíjat elnyert, és csupán azért nem nyert el minden más tudományos ösztöndíjat is, mert minden idejét felhívások aláírásával, felhívások továbbításával és felhívások kihívásával töltötte, vitaklubokhoz csatlakozott, vitaklubokból szállt ki, ifjúsági kongresszusokra járt, amelyek más ifjúsági kongresszusokat robbantottak szét, és diákbizottságot szervezett az elbocsátott kari személyzet védelmére. Mindenki egyetértett abban, hogy Clevinger bizonyára óriási tudományos pályát fut majd be. Röviden, Clevinger azok közé tartozott, akik rettentő okosak, csak egy csepp eszük sincs. És ezt mindenki rögtön tudta róla, kivéve azokat, akik csak kisvártatva jöttek rá.

Röviden, Clevinger hóbörödött volt. Gyakran olyannak tűnt Yossarian szemében, mint azok a pofák, akik a modern képcsarnokok falán lógnak, és mindkét szemük az arcuk egyik oldalán van. Ez persze csak illúzió volt, amelyet Clevinger ama hajlandósága sugalmazott, hogy szemét a kérdésnek csak egyik oldalára szögezze, és egyáltalán ne lássa a másikat. Politikailag humanitárius volt, aki tényleg tudta a különbséget a jobb és a bal között, és kényelmetlenül a kettő között szorongott. Jobboldali ellenségei előtt folyton kommunista barátait védte, kommunista ellenségei előtt meg a jobboldali barátait, ezért mindkét társaság

feneketlenül meggyűlölte, és soha senkitől meg nem védte, mert az volt a véleményük, hogy Clevinger hőbbörödött.

Clevinger nagyon komoly, nagyon becsületes és nagyon öntudatos hőbbörödött volt. Nem lehetett vele úgy moziba menni, hogy az előadás után az ember megússza a vitát a hangsúlyról, Arisztotelészről, az Egyeteméről, az eszmei mondanivalóról, a filmnek mint művészi kifejezőeszköznek elkötelezettségéről az anyagelvű társadalomban. Azoknak a lányoknak, akiket színházba vitt, ki kellett várniok az első szünetet, hogy megtudják tőle, vajon amit látnak, jó vagy rossz darab, de akkor aztán rögtön megtudták. Harcos idealista volt, aki azzal viselt keresztes háborút a faji előítélet ellen, hogy amikor szemtől szemben állt vele, rögtön becsinált. Mindent tudott az irodalomról, kivéve azt, hogyan kell benne gyönyörűséget találni.

Yossarian megpróbált segíteni rajta.

- Ne hőbbörögj - tanácsolta Clevingernek, amikor mindketten kadétiskolán voltak Kaliforniában, Santa Anán.

- Megmondom neki - erősködött Clevinger, amint kettesben üldögéltek fönn a tribünön, és Scheisskopf hadnagyot figyelték, aki, mint valami borotvált képű Lear, odalenn őrzöngött a gyakorlótéren.

- Hát mit vétettem én - üvöltötte Scheisskopf hadnagy.

- Tartsd a pofád, hülye - tanácsolta Yossarian Clevingernek atyáskodón.

- Nem tudod, mit beszélsz - akadékoskodott Clevinger.

- Eleget tudok ahhoz, hogy tartsam a pofámat, hülye.

Scheisskopf hadnagy tépte a haját, és a fogát vicsorgatta. Gumiarca dührohamban rángott. Dührohának oka egy század fegyelmezetlen repülőkadét volt, akik erkölcstelenül meneteltek azon a versenyszemlén, amelyet minden áldott vasárnap délután tartottak. Azért voltak fegyelmezetlenek, mert nem akartak minden áldott vasárnap délután szemlére menni, és mert Scheisskopf hadnagy nevezte ki közülük a parancsnokokat, és nem engedte, hogy maguk válasszák meg őket.

- Kérem, mondja meg nekem valaki - rimánkodott Scheisskopf hadnagy összetett kézzel. - Ha bármi hibát követtem el, kérem, mondják meg.

- Hiszen kéri, hogy mondja meg neki valaki - mondta Clevinger.

- Azt akarja, hogy mindenki tartsa a pofáját, hülye - válaszolt Yossarian.

- Hát nem hallod, mit mond? - érvelt Clevinger.

- Hallom, hogy mit mond. Hallom, hogy nagyon hangosan és nagyon érthetően azt mondja, addig tartsuk a pofánkat, amíg jó dolgunk van.

- Nem fogom önökön megtorolni - esküdözött Scheisskopf hadnagy.

- Azt mondja, hogy nem fogja rajtam megtorolni - mondta Clevinger.

- Ki fog herélni - mondta Yossarian.

- Esküszöm, hogy nem fogom rajta megtorolni - mondta Scheisskopf hadnagy. - Hálás leszek annak az embernek, aki megmondja nekem az igazat.

- Gyűlölni fog - mondta Yossarian. - Élete utolsó pillanatáig gyűlölni fog.

Scheisskopf hadnagy tartalékos tisztképzőt végzett, és rendkívül boldog volt, amikor kitört a háború, mert ez lehetőséget adott neki arra, hogy mindennap tiszti ruhát ölthessen és pattogó, katonás hangon így szólhasson egy csomó kölyöknek, akik útban a vágóhíd felé nyolchetenként a karmai közé kerültek: „Katonák!„ Scheisskopf hadnagy törekvő, humortalan Scheisskopf hadnagy volt, aki felelős beosztását szigorúan vette, és csak mosolygott, amikor ellenlábasai közül hosszadalmas betegséggel ágynak dőlt valamelyik tiszt a Santa Ana-i légierő-támaszponton. Nagyon rövidlátó volt, és krónikus szívidegességben szenvedett, e két tény különösen izgalmassá tette számára a háborút, mert nem forgott abban a veszélyben, hogy frontra viszik.

(...)

Scheisskopf hadnagy legnagyobb gondja az volt, hogy megnyerje a díszszemleversenyeket, és hogy Clevingert a hadbírótság elé hurcolja azzal a váddal, hogy összeesküvést szőtt a Scheisskopf hadnagy által kinevezett parancsnokok megbuktatására. Clevinger bajkeverő és huligán volt. Scheisskopf hadnagy tudta, hogy Clevinger még nagyobb bajt is keverhet, ha nem ügyelnek rá. Tegnap a kadétparancsnokok, holnap talán a világ. Clevingernek volt esze, és Scheisskopf hadnagy rájött, hogy az eszes emberek hajlamosak időnként fölfordulást csinálni. Az ilyen ember veszélyes. És maguk az új kadétparancsnokok is, akiket Clevinger segített rangjukba, mohón várták, mikor kell terhelő tanúvallomást tenniük ellene. A Clevinger-ügyet megnyitották és lezárták. Egyvalami hiányzott csak, mégpedig a vád, ami alapján vádat lehet emelni ellene.

(...)

A hadbírósnak három tagja volt. A nagy, kövér bajszú, pöfeteg ezredes, Scheisskopf hadnagy és Metcalf őrnagy, aki megpróbált acélosan nézni. Mint a hadbírótság tagja, Scheisskopf hadnagy volt az egyik bíró, aki majd mérlegeli az ügyész által Clevinger ellen beterjesztett vádat. Scheisskopf hadnagy volt az ügyész is. Clevinger mellé védő tisztet neveztek ki. A védő tiszt Scheisskopf hadnagy volt.

Ez az egész irtózatossá zavarba hozta Clevingert, és rettegésében ceterázni kezdett a lába, amikor az ezredes talpra hullámozott, mint valami gigászi böffenet, és azzal fenyegette, hogy tagról tagra széttépi azt a bűdös, gyáva testét. Egyik nap, amikor oktatásra mentek, megbotlott; másnap hivatalból vádat emeltek ellene: „Zárt rend megbontása, szándékos testi sértés, minősíthetetlen viselkedés, hangulatkeltés, felségárulás, provokálás, hóbörgés, klasszikus zene hallgatása és így tovább.. Röviden lázadással vádolták, és most rettegve állt a pöfeteg ezredes előtt, aki azt dörögte, hogy hatvan nap múlva Billy Petrolle-lal fog harcolni, és azt szeretne volna tudni, mit szólna hozzá, ha lehúznák róla a gúnyát, és a Salamon-szigetekre hajóznák hullákat temetni. Clevinger udvariasan azt válaszolta, hogy nem szeretné; annyira hóbörödött volt, hogy inkább lett volna tetem, mint aki temeti. Az őrnagy leült, hátradőlt, s egyszerre nyugodt és ravasz lett, és lekötelezően udvarias.

- Mit értett ön az alatt - kérdezte lassan -, amikor azt mondta, hogy mi nem büntethetjük meg magát?

- Mikor, ezredes úr?
- Én kérdezek. Maga felel.
- Igenis, ezredes úr. Én...
- Azt gondolja, azért hoztuk önt ide, hogy kérdezzen, és én feleljek?
- Nem, ezredes úr. Én...
- Miért hoztuk önt ide?
- Hogy feleljek a kérdésekre.
- Mint a fene, olyan igaza van - dörögte az ezredes. - Na már most, mi lenne, ha elkezdené felelni rájuk, mielőtt szétverném azt a rohadt fejét. Mi a fenét értett ön az alatt, maga kurva, amikor azt mondta, hogy mi nem büntethetjük meg magát?
- Nem hiszem, hogy ezt valaha is kijelentettem volna, ezredes úr.
- Beszéljen kérem hangosabban. Nem értem, mit mond.
- Igenis, ezredes úr. Én...
- Beszéljen kérem hangosabban. Nem értem, mit mond.
- Igenis, ezredes úr. Én...
- Metcalf.
- Parancs.
- Nem megmondtam magának, hogy tartsa azt a hülye pofáját?
- Igenis, ezredes úr.
- Akkor tartsa azt a hülye pofáját, amikor én azt mondom magának, hogy tartsa azt a hülye pofáját. Megértette? Beszéljen kérem hangosabban, nem értem, mit mond.
- Igenis, ezredes úr. Én...
- Metcalf, ez a maga lába, amin állok?

- Nem, ezredes úr. Valószínűleg Scheisskopf hadnagy lába.
- Nem az én lábam – mondta Scheisskopf hadnagy.
- Akkor lehet, hogy mégis az én lábam – mondta Metcalf őrnagy.
- Vigye innen.
- Igenis, ezredes úr. De először önnek kell elvinnie a lábát, ezredes úr. Rajta van az enyémen.
- Azt mondja, hogy vigyem innen a lábamat?
- Nem, dehogy mondom, ezredes úr.
- Akkor vigye innen a lábát, és tartsa azt a hülye pofáját. Beszéljen hangosan, még mindig nem értem.
- Igenis, ezredes úr. Azt mondtam, hogy nem mondtam, hogy ön nem büntethet meg engem.
- Mi az istennyiláról beszél maga?
- A kérdésére felelek, ezredes úr.
- Milyen kérdésre?
- Mi a fenét értett ön az alatt, maga kurva, amikor azt mondta, hogy mi nem büntethetjük meg magát – olvasta a tizedes, aki tudott gyorsírni, a gyorsírófüzetéből.
- Helyes – mondta az ezredes. – Mi a fenét értett ez alatt?
- Én nem mondtam, hogy ön nem tud megbüntetni engem, ezredes úr.
- Mikor? – kérdezte az ezredes.
- Mit mikor, ezredes úr?
- Már megint kérdezget?
- Elnézést kérek, ezredes úr. Attól tartok, nem értem a kérdését.
- Mikor nem mondta, hogy mi nem tudjuk megbüntetni magát? Nem érti a kérdésemet?

- Nem, ezredes úr, nem értem.

- Ezt már mondta. Mi lenne, ha egyszer már felelne is rá végre.

- De hogyan tudnék felelni rá?

- Már megint kérdezget.

- Sajnálom, ezredes úr, de nem tudok rá felelni. Én sohasem mondtam azt, hogy ön nem tud megbüntetni engem.

- Most meg arról fecseg, hogy mikor mondta. Én azt kérdeztem öntől, azt mondja meg nekünk, mikor nem mondta. Clevinger mély lélegzetet vett.

- Én mindig nem mondtam, hogy ön nem tud megbüntetni engem, ezredes úr.

- Na, most már jobb, Mr. Clevinger, még ha pofátlan hazugság is az, amit mond. Tegnap éjjel a latrinán. Nem azt suttogta-e, hogy mi nem tudjuk magát megbüntetni, annak a másik mocskos kurvapecérnek, akit szintén nem szeretünk? Mi is a neve?

- Yossarian, ezredes úr - válaszolta Scheisskopf hadnagy.

- Igen, Yossarian. Helyes. Yossarian. Yossarian? Ez a neve? Yossarian? Miféle mocskos, rohadt név az, hogy Yossarian?

Scheisskopf hadnagynak kisujjában voltak a tények.

- Yossarian, ezredes úr, az Yossarian neve - magyarázta.

- Igen, felteszem, hogy az. Nem suttogta-e Yossariannak, hogy mi nem büntethetjük meg önt?

- Nem, ezredes úr. Azt suttogtam neki, hogy önök nem találhatnak bűnösnek...

- Lehet, hogy hülye vagyok - szakította félbe az ezredes -, de nem értem a különbséget. Azt hiszem, rettenetesen hülye vagyok, mert nem értem a különbséget.

- M...

- Ön egy szarházi kurvapecér, így van? Senki se kérte magát, hogy megmagyarázzon dolgokat, és most nekiáll itt nekem magyarázgatni. Én megállapítottam valamit, és nem kértem meg magát, hogy magyarázgassa. Maga szarházi kurvapecér. Igen?

- Nem, ezredes úr.

- Nem, ezredes úr? Szóval én mocskos hazug vagyok?

- Nem, ezredes úr.

- Akkor maga egy szarházi kurvapecér, igen?

- Nem, ezredes úr.

- Ki akar kezdeni velem?

- Nem, ezredes úr.

- Beismeri, hogy maga szarházi kurvapecér, igen vagy nem?

- Nem, ezredes úr.

- A jóistenit, ki akar kezdeni velem. Egy bűdös centért átugrom ezt a nagy, kövér asztalt, és tagról tagra széttépem azt a bűdös, gyáva testét.

- Rajta! Rajta! - kiáltotta Metcalf őrnagy.

- Metcalf, maga bűdös kurvapecér, nem mondtam magának, hogy fogja be azt a bűdös, gyáva, hülye pofáját?

- Igenis, ezredes úr. Elnézést kérek, ezredes úr.

- Akkor mi lenne, ha befogná.

- Csak tanulni próbálok, ezredes úr. Csak úgy tanulhat az ember, ha próbálja.

- Ki mondja ezt?

- Mindenki ezt mondja, ezredes úr. Még Scheisskopf hadnagy is ezt mondja.

- Maga is ezt mondja?

- Igenis, ezredes úr - mondta Scheisskopf hadnagy. - De mindenki ezt mondja.
- Nahát akkor, Metcalf, mi lenne, ha maga megpróbálná megtanulni befogni azt a hülye pofáját. Na. Hol is tartunk? Olvassa vissza az utolsó mondatot.
- Olvassa vissza az utolsó mondatot - olvasta a tizedes, aki tudott gyorsírni.
- Nem az én utolsó mondatomat, maga hülye - süvöltötte az ezredes.
- Valaki másét.
- Olvassa vissza az utolsó mondatot - olvasta vissza a tizedes.
- Ez megint az én utolsó mondatom - sikoltotta az ezredes, és bíborszínt váltott dühében.
- Nem, ezredes úr - helyesbített a tizedes. - Ez az én utolsó mondatom. Egy perce olvastam fel önnek. Nem tetszik rá emlékezni, ezredes úr? Hisz csak egy perce volt.
- Ó, istenem! Olvassa vissza nekem az ő utolsó mondatát, maga hülye. Mondja csak, hogy az istenbe hívják magát?
- Papagáj, ezredes úr.
- Nahát, akkor legközelebb maga kerül sorra, Papagáj. Mihelyt az ő tárgyalásával végeztünk, kezdődik a magáé. Értette?
- Igenis, ezredes úr. Mi a vád ellenem?
- Ki a fene törődik azzal. Hallotta, mit merészelt tőlem kérdezni? Majd megtanulja, Papagáj, abban a pillanatban, mihelyt Clevingerrel végeztünk, majd megtanulja Clevinger kadét, mit... ugye, maga Clevinger kadét, és nem Papagáj?
- Igenis, ezredes úr.
- Jó. Mit...
- Én vagyok Papagáj, ezredes úr.
- Papagáj, milliomos a maga apja, vagy tagja a szenátusnak?

- Egyik sem, ezredes úr.
- Akkor maga vért fog pisálni, Papagáj. Nem is tábornok, nem is magas rangú tisztviselő, ugye?
- Nem, ezredes úr.
- Akkor jó. Mi az apja foglalkozása?
- Halott, ezredes úr.
- Nagyon jó. Tényleg vért fog pisálni, Papagáj. Magának tényleg Papagáj a neve? Különben is, milyen mocskos, rohadt név az, hogy Papagáj? Nekem nem tetszik.
- Papagáj, ezredes úr, az Papagáj neve - magyarázta Scheisskopf hadnagy.
- Hát jó, de nekem nem tetszik, Papagáj, és alig várom, hogy tagról tagra széttéphessem azt a bűdös, gyáva testét. Clevinger kadét, ismételje el, mi a fenét suttogott vagy nem suttogott Yossariannak tegnap este a latrinán.
- Igenis, ezredes úr, azt mondtam, hogy nem találhatnak bűnösnek...
- Jó, kezdjük innen. Mit ért ön pontosan az alatt, Clevinger kadét, amikor azt mondja, hogy mi nem találhatjuk magát bűnösnek?
- Én nem azt mondtam, ezredes úr, hogy nem találhatnak engem bűnösnek, ezredes úr.
- Mikor?
- Mit mikor, ezredes úr?
- Az istenit neki, már megint föl akar húzni?
- Nem, ezredes úr. Elnézést kérek.
- Akkor feleljen a kérdésre. Mikor nem mondta, hogy mi nem találhatjuk magát bűnösnek?
- Tegnap késő este a latrinán, ezredes úr.

- Ez volt az egyetlen eset, amikor nem mondta?
- Nem, ezredes úr. Én mindig nem mondtam, hogy önök nem találhatnak engem bűnösnek, ezredes úr. Amit én Yossariannak mondtam, az az volt...
- Senki sem kérdezte öntől, hogy mit mondott Yossariannak. Mi azt kérdeztük, hogy mit nem mondott. Minket egyáltalán nem érdekel, hogy ön mit mondott Yossariannak. Világos?
- Igenis, ezredes úr.
- Akkor menjünk tovább. Mit mondott Yossariannak?
- Azt mondtam neki, ezredes úr, hogy nem találhatnak bűnösnek engem a fegyelemsértésben, amivel vádolnak, ha hűségesek maradnak...
- Mihez? Maga motyog.
- Ne motyogjon.
- Igenis, őrnagy úr.
- És motyogja azt is, hogy ezredes úr, ha motyog.
- Metcalf, maga kurvapecér.
- Igenis, ezredes úr – motyogta Clevinger. – Az igazsághoz, ezredes úr. Hogy önök nem találhatnak engem...
- Az igazsághoz? – Az őrnagy elhűlt. – Mi az igazság?
- Az igazság, ezredes úr...
- Ez nem az igazság – gúnyolódott az ezredes, és nagy, kövér kezével megint verni kezdte az asztalt. – Ez Marx Károly. Majd én megmondom magának, mi az igazság. Az igazság a kitaposott vakbél, a földre nyomott pofa, igazság az, ha éjszaka egy szál rohamkéssel kinyírja egy hadihajó fegyvertornyát, vagy az éjszakában szó nélkül tarkón csap valakit homokzsákkal. Megfojt. Ez az igazság, amikor mindnyájunknak bátornak és keménynek kell lenni, hogy Billy Petrolle-lal megharcoljunk. Kapáslövés, Érti?
- Nem, ezredes úr.

- Ne ezredesurazzon itt.

- Igenis, ezredes úr.

- És mondja azt, hogy ezredes úr, amikor nem ezredesuraz - parancsolta Metcalf őrnagy.

Clevinger természetesen bűnös volt, különben nem emeltek volna vádat ellene, és minthogy bűnösségének egyedüli bizonyítéka az volt, hogy bűnösnek találták, teljesítették hazafias kötelezettségüket. Ötvenhét büntetőmenetre ítélték. Papagájt lecsukták, hogy leckét kapjon, Metcalf őrnagyot a Salamon-szigetekre hajózták hullát temetni. Clevinger büntetőmenete ötven percig tartott, s abból állt, hogy a fogda előtt föl-alá menetelt egy üres puska mázsás terhével a vállán.

Mindez nagyon zavaros volt Clevinger számára. Sok furcsa dolog történt, de Clevingernek a legfurcsább a hadbíróság tagjainak a gyűlölete volt, az a durva, leplezetlen, kérlelhetetlen gyűlölet, mely kemény, elszánt arcukon csillogott, az a soha meg nem bocsátó kifejezés, mely mint örökéő szén, rosszindulatúan izzott összehúzott szemükben. Clevingert teljesen lesújtotta ez a fölfedezés. Meglincseltek volna, ha lehetett volna. Ott volt három felnőtt férfi, és gyűlölték őt, a kölyköt, és a halálát kívánták. Még be sem lépett, már gyűlölték, gyűlölték, amíg ott volt, gyűlölték, miután kiment, s mint valami dédelgetett kincset, magukkal vitték a gyűlöletet, amikor külön-külön elvonultak magányukba.

Yossarian minden tőle telhető megtehetett, hogy előtte való este figyelmeztesse Clevingert.

- Semmi esélyed sincs, kölyök - mondta neki mogorván. - Ezek gyűlölik a zsidókat.

- De én nem vagyok zsidó - válaszolta Clevinger.

- Mit számít az - biztatta Yossarian, és Yossariannak igaza volt. - Ezek mindenkire rámennek.

Clevinger hátrahőkölt ettől a gyűlölettől, mint valami vakító fénytől. Ez a három ember, aki gyűlölte őt, egy nyelvet beszélt vele, egy egyenruhát hordott vele, de látta kiméretlen arcukon a gyűlölet görcsös, gyalázatos vonásait, és tüstént megértette, hogy

sehol a világon, sem a fasiszta tankokban, repülőgépekben, tengeralattjárókban, sem a bunkerekben a géppuskák, az ágyúk, a süvítő lángszórók mögött, sőt a Hermann Göring Légháritó Hadosztály útegeinek gyakorlott lövészei között sem, sem München összes sörözőjében a véres kezű cinkosok között, sem sehol másutt nem talál olyan embereket, akik ennyire gyűlölnék őt, mint ezek hárman.

/Joseph Heller: A 22-es csapdája/